

JOZEF TATÁR
Univerzita Mateja Bela (Banska Bystrica)

**KRČMÉRYHO POLITIKUM AKO NEMENNÁ KONCEPCIA
V PUBLICISTICKÝCH, KULTÚRNO-OSVETOVÝCH
A LITERÁRNYCH REALIZÁCIÁCH**

The Krčméry's Politicum as a Changeless Concept in Journalistic, Cultural, Educational, and Literary Writings

Even though Štefan Krčmery's (1892 – 1955) conviction about the necessity of new thoughts and forms after 1918 made considerable impact on culture and art, it is not possible to apprehend this personality in isolation from broader socio-political needs of Slovakia. From the beginning of his activities in Martin he brought *politicum* into his essays. Cultural and historical consciousness can be considered to be the determinant of his political views, because the newly established Czechoslovakia represented not just a political alliance, but the consciousness of solidarity and common interest of Czechs and Slovaks that had been created over the years. On the pages of the *Národné noviny*, a newspaper oriented on key political topics, he focused on constitutional reinforcement of Slovakia and development impulses. He supported strong Czechoslovak Re-public and rejected suspicions of separatism and conditioned reinforcement of republic by long term or definite warranties of victory over outer and inner enemies, however not jumping into conclusions in the questions of ideological and political battle. Revolutionary changes were considered as momentarily out of date, later he admitted a possibility of revolutionary turns in socio-political relationships in global scale. He established and realized a national program. The positive aspect of Krčmery's social (political) lyric as well as prosaic works is the formation of pride and self-confidence of a nation. However, Krčmery's realization of national resurgence in the conditions of complicated opinion battle led to some problems and simplifying solutions as well.

Keywords: Štefan Krčméry, *Národné noviny*, Matica slovenská, Czechoslovak Republic, national program, poetry, prose.

Ak prijmeme názor V. Petrika, že koncepcia „kontinuity“ Štefana Krčméryho (1892 – 1955) sa netýka len funkcie literatúry, ale samotného národa, pričom na rozdiel od davistov zdôrazňovala aj po roku 1918 jeho kultúrnu homogenitu (Petrik 1985, 414), ľahšie pochopíme jeho popre-

vratový záujem o veci verejné. Vznik Československej republiky prijal ako výzvu pre národné a kultúrne (i literárne) napredovanie Slovákov, čo deklaroval v nejednej koncepcnej úvahe. V článku *Slovensko a jeho život literárny* (*Slovenské pohľady*, 1922, č. 1, 1) napriek eufórii z bezprostrednej poprevratovej situácie, perspektívu slovenského národa nehyperbolizuje, hoci pripomína jeho „tisíce možností života a krásneho rozvoja“. Nejde o prejav rojka, pretože v ďalšom rozvíjaní témy svoje nadšenie uzemňuje prezieravým zdôraznením očakávania enormného množstva „veľkých úloh“ a výziev. Aj keď Krčméryho názor o potrebe formovania „spoločnej duše“, nových myšlienok a foriem zasahuje skôr sféru kultúry a umenia, na čo odkazuje aj názov uvedeného článku, bolo by chybou jeho pozíciu stúpenca continuity, ale aj prognostika, vnímať v izolácii od ostatných spoločensko-politických potrieb Slovenska.

Za piliere novej československej štátnosti zo slovenskej strany považoval výdobytky minulosti, z ktorých uveďme aspoň „duchom Štúrovým a slovenčinou skutočne prebudené kraje Slovenska“ (Krčméry 1955, 52), a jasne definovaný cieľ – službu národu. Takto prezentované vedomie plnenia si povinností voči celku síce nadviazalo na Krčméryho dovtedajšiu organizátorsko-osvetovú činnosť počas študentských rokov, no vzhľadom na zmenenú národnú situáciu, najmä na začiatku martinského pôsobenia (od 15. 11. 1918 pôsobil ako redaktor *Národných novín*, od 5. 8. 1919 ako tajomník Matice slovenskej), nadobudlo aj politickú dimenziu. Názorovo sa exponoval v časoch, keď už síce nešlo o existenciu či neexistenciu národa, ale o jeho dôstojné bytie v štátoprávnom zväzku s českým národom. Tejto misii, ktorej sa nevzdal a jej význam nespochybnil po celé 20. roky 20. storočia, podriadil všetku svoju energiu. Iba pri povrchnom vnímaní mohol v decéniu názorovej diferenciacie a politického „kvasu“ pôsobiť navonok ako nevyhranená osobnosť. Nezodpovedá to skutočnosti; navyše prijal rolu harmonizátora dvoch

relevantných názorových platforiem – idey jednotného Československa a nacionalistického krídla so separatistickými nárokmi. Potvrdzujú to slová jeho manželky: „Na oboch stranách mal priateľov, ktorým dovtedy veril a považoval ich za čestných a múdrych ľudí, a na oboch stranách videl kus pravdy, ktorá býva zriedkakedy taká priezračná, aby ňou mohol človek preniknúť“ (Krčméry 1995, 65). Na úkor kultúrnej problematiky vnášal do svojich úvah politikum – upokojoval i burcoval, aktivizoval a usmerňoval, rázne odmietal i poľudšťoval, čo našlo svoj výraz aj v literárnej tvorbe.

Za determinantu Krčméryho politických názorov možno považovať kultúrne a historické povedomie, pretože novovzniknutý štát mu nepredstavoval len politický zväzok, ale tiež roky kreované vedomie spolupatričnosti a spoločných záujmov Čechov a Slovákov (Holéniová 1973, 44). Z tohto aspektu podporoval jeho stabilizáciu a politickú jednotu, na čo mu neraz slúžili aj vhodne zvolené analógie zo sféry kultúry a umenia. Presvedčený bol o tom, že hodnotami minulosti z odlišných, ale blízkyh kultúrnych prostredí sa dá poznávať a estetizovať spoločná prítomnosť. Dodajme však, že pri zachovaní národných špecifik a kultúrnej identity: „Hodno sa Čechom vracieť k Mánesovi a Slovákom k Sládkovičovi, a zas hodno sa Čechom blížiti k Sládkovičovi a Slovákom k Mánesovi, úprimne, bez vedľajších myšlienok“ (Krčméry 1922, 59).

Podobné príklady možno objaviť aj v jeho prozaických útvaroch zo súboru *Zimná legenda* (1957). Koexistenciu Slovákov a Čechov na báze bratskej jednoty beletrizuje aj v prózach *Na Slovanskom ostrove* a *Idyla*. V prvej – situovanej do príprav a priebehu Slovanského zjazdu (1848) – upozorňuje na dôležitý moment efektívnej spolupráce z dôvodu vyššieho záujmu (zjednotenie Slovanov) aplikovateľného na pomer Slovákov a Čechov v novom štátnom útvare po roku 1918 [„Oni ho (zjazd – pozn. J. T.) najviac pripravovali, Štúr a Havlíček, každý osebe.“] (Krčméry 1957,

113). V druhej – na pozadí smutnej národnej prítomnosti a veselej „štúrovskej“ minulosti poukazuje na možnosti kultúrnej (literárnej) spolupráce. Vzťahy (štúrovci – B. Němcová) autor chápe ako proces a v tejto próze nadobúdajú národnú, literárnu, ľudskú i viacgeneračnú dimenziu. Nejde len o typické krčméryovské hľadanie (a nachádzanie) vzorov, ale o akcentovanie možností vzájomného zblížovania sa prostredníctvom sebaopoznávania a poznávania iných kultúr. Treba pripomenúť, že v ovzduší spoločensko-politických a kultúrno-literárnych napätí a rozporov, sa paralelne s politickým ustáľovaním Čechov a Slovákov po roku 1918 neraz manifestovala aj stredoeurópska „politická jednota slovanská“. Krčméry ju zdôrazňoval nielen publicisticky z pozície šéfredaktora *Slovenských pohľadov*, keď do 1. čísla (1922) zaradil rubriku *Slovanstvo*, ale aj umelecky – v mnohých biografických poviedkach *Zimnej legendy*. Ešte z bratislavských študentských čias si prechovával sympatie k názorom sociálnych demokratov, s ktorými vtedy kooperoval mnohé kultúrno-osvetové podujatia. Svedčia o tom Krčméryho slová z článku *Oživotvorenie Matice slovenskej*: „Nevymazateľný dojem urobila sociálno-demokratická organizácia z Vrútok a okolia, ktorá v počte asi 2000 členov s hudbou pod 3 červenými zástavami dostavila sa na zhromaždenie Matice slovenskej a príkladnou disciplínou bola na okrasu celému zhromaždeniu“ (Krčméry 1919, 1). Nemožno vylúčiť, že išlo o obnovenie spolupráce počas matičných slávností. Š. Krčméry nepochyboval o tom, že „Slováci cítia svoju osobnosť, preto ona existuje, žije a chce žiť. Náhle zacíti od Čechov, že jej životu žičia, budú sa k nim vinúť. Všetky teoretické akty proti tejto skutočnosti sú povážlivé“. Takto ponímaná slovenská otázka ho viedla v liste A. Štefánkovi (31. 5. 1928) ku kritike hlasizmu, ktorý chcel robiť „pokrok roztápaním slovenskej pospolitosti“ (Krčméry 1928, sign. 42 D 58). Vychádzajúc z uvedených

príkladov by nebolo správne, keby sme si čo len jeden úsek Krčméryho života spájali výlučne s kariérou politika.

V úvodníkoch a komentároch mienkotvorných *Národných novín* sa v súlade s kľúčovou zásadou Slovenskej národnej strany – priširoko koncipovaným dobrom slovenského národa – spočiatku zameriaval na politické témy súvisiace so štátoprávnym upevňovaním Slovenska a rozvojovými impulzmi zasahujúcimi nielen do ekonomickej, ale aj do oblasti vzdelanostnej a kultúrnej úrovne širších vrstiev ľudu. V rámcovom programe *Čo chce Slovenská národná strana?* podporuje silnú Česko-slovenskú republiku, odmieta podozrenia zo separatizmu, požaduje ministerstvo pre Slovensko s rozšírenými právomocami, akcentuje význam vzdelania a osobnosti učiteľa. Pozornosť venoval aj objektivizovaniu a kultivovaniu česko-slovenských vzťahov, zrovnoprávneniu slovenčiny s češtinou na úrovni štátneho jazyka (Krčméry 1919, 1). V inom článku *Ludovít Štúr* obhajuje opodstatnenosť slovenčiny takto:

Predpojatosť, ktorá Štúra obviňuje z roztržky medzi Čechmi a Slovákmi, pretože slovenčinu uviedol za jazyk spisovný, je zlá a krátkozraká. [...] Život potvrdil absolútnu potrebu slovenčiny. On ju potreboval, aby víťazil nad mŕtvotou. A že to bol život slovanský, ktorý ju chcel, nemohla byť na škodu ani životu českému. Mohla sa zdať ochudobnením, ale bola a je obohatením. (Krčméry 1955, 52).

Odmietal názory, ktoré slovenčinu degradovali na dialekt – neúnavne argumentoval, neskôr sa v *Zimnej legende* opieral aj o vzory, ktoré v minulosti napriek mnohým sporom nachádzali riešenia. Ako príklad môže poslúžiť dejový segment, v ktorom sa exponuje zlomová chvíľa vzájomného akceptovania sa a zjednocovania:

„Do jedného ústia mali namierené, nehľadajúc sa, obe rieky spevu a hurtu, búrlivá jedna a druhá jasajúca. Zraziť sa mali s absolútnou nevyhnutnosťou, ako dva vlaky proti sebe rozvatrené, nezadržateľne. No zvíťazil Samo Tomášik. Zvíťazila v tej chvíli pieseň Hej, Slované. [...] Vlaky sa nezrazili

a katastrofa nemala ani ranených ani mŕtvych. Dve rieky vplynuli do seba majestátne. A keď dospievali, ktosi zo Slovákov, povzniesúc sa akosi čudne sám nad seba, vykrikol: Nech žije Karol Havlíček! A ktosi z tábora českého opätovoval: Ať žije Ludevít Štúr! A zástup v jedno zliaty, hromove prisvedčil na jedno i druhé. [...] O niekoľko dní zatým spievali všetci pod oblokom Štúrovým. Tú istú pieseň spievali Česi česky a Slováci slovensky“ (Krčméry 1957, 112).

V uvedenom programe *Čo chce Slovenská národná strana?* Oceňoval sily štátotvorné a z obavy pred návratom „neslobodnej“ minulosti vystríhal pred rozvratníkmi, ktorých, ako to uviedol na príklade maďarónskeho kňaza a bolševika, napriek rozdielnym názorom spája spoločný cieľ. V úvodníku *Národných novín* z 23. 7. 1919 s názvom *Ešte nie!* podmieňuje upevňovanie republiky dlhodobými či definitívnymi zárukami víťazstva nad vonkajšími i vnútornými nepriateľmi, ale aj neprenáhlením sa v otázkach ideového a politického boja. Revolučné premeny považuje momentálne za neaktuálne („Hreší, kto predčasne forsírjuje boj v pomeroch, pre ktoré sa môže stať boj osudným.“), no v neskoršom období ich dokonca očakáva, ale iba na úrovni „revolúcie ducha“:

Ani si dnes nevieme predstaviť, aký to bude zápas, keď sa v plnosti rozprúdi a slobodne rozhorlí myšlienkový svet, za storočia dusený. Ale zápas bude potrebný. Bez neho by sme zhliveli, do stagnácie upadli. Môže byť akýkoľvek chaotický, ale vykľúje sa z neho nový svet, nový život. (Krčméry, 1919, 1)

Revolúcie v „mysliach a srdciach a obyčajoch“ sa na pozadí málo dynamického poprevratového života na Slovensku dožaduje aj v lyrizovanej próze *Osvobodenie* (Krčméry 1932, 18). Pravdepodobne inšpirovaný Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou v Rusku Krčméry pripúšťal možnosť zásadnejších revolučných zvrátov v spoločensko-politických vzťahoch v celosvetovom meradle, čo anticipuje aj v prvotinovej básni *Pred deklaráciou*. Mnohé autorove básne oscilujú medzi

pasívnym kresťanským „dúfaním“ (*Žalm 126*) a aktívnym volaním po čine, ktorý V. Petřík v súvislosti s básňou *Oho! ho!* nazval „revolučným výkrikom, vyjadrujúcim ducha ľudovej vzbury“ (Petřík 1980, 43). Namiesto pózy pokory sa v názve a refrénoch tejto básne exponuje protestná výzva „Oho! ho!“. Jej pôvod treba hľadať v kasárenskom živote (oholil ho = potrestal ho nadriadený); na verejnosť prenikla po vzniku Československej republiky. Báseň je svedectvom revolučných nálad pred a po nástupe výraznejšej politickej diferenciacie na Slovensku. Krčméryho revolučný postoj, čiže filozofia „tvrdých pästí“ (ako obranný reflex reflektovaná aj v *Epigramme*) má v rámci jeho tvorby skôr epizodický charakter, po roku 1918 nekorešpondujúci s jeho koncepciou národnej jednoty a usporiadaných vzťahov medzi politickými stranami. Zdrojom básne nie je „naivný nacionalizmus“, ani „lacná populárna výzva k rabačkam“, čo v recenzii zbierky *Keď sa sloboda rodila... (1920)* autorovi jednostranne vyčíta D. Okáli (Drug 2003, 153), ale intenzívne prežívané dobové pomery ovplyvnené tendenciami na báze radikalizmu.

Krčméry svojou spoločenskou lyrikou v ďalších zbierkach (*Piesne a balady*, 1930; *Pozdrav odmlčaného básnika*, 1944) skôr výnimočne reaguje na nedoriešené politické a kultúrno-literárne problémy. Nena- plnené ideály v ňom – modernom romantikovi – vyvolávajú na jednej strane sklamanie a skepsu (*Pieseň*), na druhej aj istotu, že „z Krkonôš, (...) z Tatier vyjde rod nový“ (*Pieseň čakania*) (Krčméry 1930, 7). Nejde o náhodné prejavy rozpolteného subjektu so zakódovanou povinnosťou slúžiť národu (kvôli dňom „lúčezárnym“ robí subjekt všetko: „... každým nervom o nich spievam, / hlasom ich lúdim, / zrakom ich vražím, / srdcom ich vymodliavam!“ 1930, 15). Aj v iných textoch, a to aj napriek konvenčnej obraznosti, je uvedená povinnosť oporou neutíchajúceho názoru, nepochybne v mnohom iluzórneho, že slovenský národ –

prirovnávaný k dieťaťu – „vrastie do sveta, ako buk silný, / jedľa sťa krásny a so spevom škovránka veselým...“ (*Sto jarí ešte!* 1930, 24).

Vzhľadom na to, že si naša téma nevyžaduje podrobné reflektovanie politického aspektu v Krčméryho publicistike, uvedme aspoň jeho prítomnosť v korešpondencii a osobitne v tzv. „francúzskych“ listoch (1920 – 21) namierených proti maďarskej propagande, ktoré sú dokladom jeho bytostného záujmu o dianie na Slovensku (Petrík 1985, 410-411). Napriek načrtnutej „zauzlenosti“ politickej nálady Belehradu i Záhrebu v úvode cestopisu *Cesta na ostrov Brač* (1931) autor nepodlieha depresii, naopak, s ľahkosťou z nej nachádza cestu von: „Nie, tento usmiaty, slnečný kraj ani politika nemôže trvalo zachmúriť“ (Krčméry 1953, 329). Akoby do úvodného komentovania novej ústavy („...zdá sa mi, že ich ona sotva zmieri...“) zakomponoval vlastnú skúsenosť z rokov, keď sa formovala Československá republika.

Druhá a tretia strofa Krčméryho básne *Oživotvorenie Matice* publikovanej v *Národných novinách* (6. 8. 1919, 1) zodpovedá Gašparovmu označeniu autora ako slovenského apoštola optimistickej viery (Gašpar 1934, 224). Nielenže vytvoril a realizoval matičný program, ktorý aj básnický – v explicite vystihol iba dvoma slovami – svornosťou a osvetou, ale aj, ako k tomu predurčený, uskutočňoval politikum tejto národno-kultúrnej inštitúcie. V textovej konfrontácii (kultúrno-politickej) tendencie a umenia, má sloboda nádejný náskok pred otroctvom a prejav vernosti a oddanosti k novej republike pred nerozhodnosťou a separačnými snahami. Báseň je výsledkom stretu spoločensko-politického a umeleckého vedomia za asistencie vlasteneckej apelatívosti a rétorizmu. Politicko-výchovný a národno-kultúrny moment textu nadobúda rovnováhu aj zásluhou básnikových vzorov – Masaryka a Hviezdoslava. Prvý mu stelesňuje hlavu, druhý srdce prebúdajúceho sa národného spoločenstva. Báseň, ktorú zahrnul aj do svojej prvotiny *Keď sa sloboda*

rodila... (Krčméry 1920, 35-36), patrí do kategórie oslavnej vlasteneckej poézie. Aktivizáciu predprevratových (hlavne) literátov a presvedčanie nerozhodnutých z mladej generácie stimulovalo Krčméryho neskôršie uvedenie si, že program Matice slovenskej nemôže akceptovať celá „slobodná družina“. V básni *Na konci roku 1918* (Krčméry 1953, 180-181) má pohľad na rozhranie dôležitých rokov najmä podobu komentovania „tisíc čiernych rokov“ národa, no v invokačno-agitačnej pointe vyjadruje aj vzťah k jeho budúcnosti v rámci nového politického zväzku. Autorovo záverečné nadšenie zase pripomína náklonnosť romantikov k veľkým činom, tentoraz v oblasti spoločnej práce. Jednotné záujmy podporené silnou vôľou zdôrazňuje aj v spomenutej básni *Pred deklaráciou* (Krčméry 1920, 16), ktorá patrí k ďalším debutovým sondám odhaľujúcim nízke národné povedomie, nejednotnosť a ne/schopnosť včasných rozhodnutí. Impulzom k týmto pesimistickým básnickým postojom mu bolo reálne videnie a cítenie stavu Slovákov pri vstupe do zmenenej poprevratovej situácie (napr. *Národe* a *Memento*). Nejde o rezignáciu, čo potvrdzuje neraz aj ako prozaik – hoci len intuitívne, verí, že je „všetko dobre, [...] *absolútne* dobre“ (Krčméry 1932, s. 18). Pozitívnym javom uvedených básní je pomenovanie problémov a za pomoci stále aktuálnej osvetovej funkcie poézie formovanie hrdosti a sebavedomia národa.

Presvedčenie o jednotnom zreteli národnej obrody po roku 1918 sa snažil Š. Krčméry realizovať v podmienkach komplikovaného vnútorného názorového zápasu aj zjednotením štátotvorných síl, čo muselo vyznievať nereálne, tézovite, ba aj dosť naivne. Na problémy, ktoré spôsoboval kultúrny aspekt jeho chápania politiky a ním navrhované niektoré zjednodušujúce riešenia, správne upozornila T. Holéniová. Išlo o mylnú predstavu transformácie národných rád na miestne odbory Matice slovenskej a neaktuálne chápanie súdržnosti

Matice slovenskej so Slovenskou národnou stranou (Holéniová 1973, 46). V prvých poprevratových rokoch sa často nastoľovala aj téma odpolitizovania kultúry a umenia. Krčméryho stanovisko korešpondovalo s J. Čietekom (Smrekom), ktorý inšpirovaný zasadnutím výboru Spolku slovenských umelcov (sídlo v Turčianskom Sv. Martine) v *Národných novinách* (21. 7. 1921) uvádza, že sa nemožno venovať iba kultúrno-umeleckej práci: „Neschvaľujúc povrchné a nesvedomité politizovanie, musíme jednako akcentovať, že heslo *odpolitizovania* pri dnešných pomeroch mohlo by mať účinok celkom negatívny“ (Čietek 1921, 1). Polemický článok určený „kompetentným kruhom“ a verejnosti obsahuje mnoho konkretizácií týkajúcich sa napr. absencie podpory a obrany životných a kultúrnych záujmov slovenských umelcov, ktorí vzhľadom na slovenský „svojráz“ sú označovaní ako separatisti.

Š. Krčméry nespochybňoval význam a výhodnosť politickej spolupráce Čechov a Slovákov, čím (v podstate) podporoval Masarykov štátotvorný program. Vo svojej štúdii *T. G. Masaryk a Slováci (Slovenské pohľady, 1930, č. 3, 175-186)* poukazuje idealizujúco na dlhodobý kladný prezidentov vzťah k Slovensku, objavuje v ňom črty slovenského živlu a obdivuje jeho schopnosť mať pod kontrolou prejavy extrémizmu z oboch strán – pražského čechoslovakizmu a „slovenského“ autonomizmu. Nie náhodou v štúdii cituje Masarykove slová, ktoré zazneli v Bratislave začiatkom 20. rokov:

„Je dnes veľkou úlohou Slovákov samých, aby i v rozdielnostiach stranických zásad našli spoločnú pôdu k práci na povznesenie svojho národa a doplnenie nedostatkov, neblahou dobou zavinených. Rovnocennosť slovenskej a českej polovice, vyjadrená nielen menom tohto štátu, ale aj demokratickou ústavou a programom štátnej politiky, zaručuje zachovanie slovenského svojrázu, reči a kultúry a rozvinutie tých vlastností, ktoré vyplývajú zo slovenského národného charakteru“ (1930, 185).

Ich súlad s Krčméryho presvedčením, že Slovensko môže jednotu oboch národov podporiť len „vlastným životom“ (Krčméry 1955, 53) však neznamená, že vzťah k Masarykovi bol v jednotlivostiach jednoznačný a aspoň z hľadiska vnútorného prežívania nekonfliktný. Ide napr. o nesúhlas Krčméryho s Masarykovým podceňovaním Slovákov (Krčméry, 1995, 106). V každom prípade išlo o vzťah podliehajúci špecifickým spoločensko-politickým, protokolárnym a morálnym pravidlám, čo si vyžadovalo citlivé nastavenie limitov medzi súkromným a verejným.

V iných prípadoch dominuje verejný obranný aspekt. Najmä na stránkach *Slovenských pohľadov a Bratislavy* Krčméry často polemizoval s čechoslovakisticky orientovaným A. Pražákom, ktorého konštrukt o jednotnom štátnom národe s dvoma vetvami bol pre neho neakceptovateľný. Hoci sa ich dlhotrvajúci spor po roku 1918 dotýkal oblasti literárnej (i jazykovej), problémov kontinuity a tradicionalizmu, prítomné politikum ho povyšuje na spor univerzálnejší. Chýbajúca vôľa pomáhať a žičlivá láska sú dôležité Pražákové atribúty, ktoré prekážajú v napredovaní dobrých vzťahov medzi Čechmi a Slovákami. Kým v tomto prípade je zovšeobecnenie príkladu žiaduce, inde má národnoobránný postoj intuitivického Š. Krčméryho podobu osobne zacielenej výčitky: „Veľkým omylom veľkého desaťročia vystrojil sa donquijotsky lámať slovenský život cez koleno, miesto aby sa bol sklonil k nemu s láskou a pomáhal mu rásť“ (*Slovenské pohľady* 1930, č. 3, 208, *Poznámky*). V predchádzajúcich *Poznámkach* (Dr. Pražákova „poštúrovská lyrika“ a iné.) Krčméry rázne odmieta podceňovanie slovenských básnikov, zvlášť J. Kráľa, na úkor českých básnikov a Pražákovu poukazovanie na nebezpečenstvo teórie o dvoch národoch (*Slovenské pohľady*, 1929, č. 9, 581-584). Typickým príkladom Krčméryho názorov na ne/zdravé zjednocovanie je článok *Comprende c'est pardonner* (Pánu Karlovi Kálalovi) v tom istom periodiku (1922, č. 10, 596-599).

Svoje kritické výhrady voči nedôslednému riešeniu česko-slovenských vzťahov už v úvodnej, ale i neskoršej fáze existencie spoločnej republiky názorovo ani umelecky až tak výrazne neradikalizoval ako M. Rázus, ktorý svoje epigramatické memento už z 13. 12. 1918 aktualizoval pre potreby zbierky *Kameň na medzi* (1925): „Kliky, kliky, / plané zvyky / rozvrátili monarchie, / rozhodia i republiky“ (Rázus 1943, 9). Takto vyjadrenou kriticko-ironickou obavou z rozvratu štátu reaguje najmä na domáci konflikt medzi V. Šrobárom a A. Hlinkom. Glosovanie poprevratových vzťahov Čechov a Slovákov, ako aj národných a sociálnych dôsledkov pražského centralizmu ho taktiež nepresvedčilo, aby sa stal stúpencom prevratových ilúzií. Skepsa z neúčinnosti národných sebazáchovných snáh dospela aj do umeleckého vyústenia – uvedenej zbierky *Kameň na medzi*, ktorú Š. Krčméry prijal pomerne opatrne – nevhodný a neaktuálny „politický tón“ knihy vyvážil sviežosťou poézie (Krčméry 1955, 423-424). Konfrontácia básnika a recenzenta – Rázusovho protestu a pesimizmu s Krčméryho vôľou a (ešte) optimizmom – je ukončená v prospech kritikovho názoru, ktorý má podobu modernej národnobuditeľskej tézy: „...a ono bolo by nám budiť život, život preniknutý dobrou myslou, život, ktorý sám sebe dôveruje a každým dňom vzrastá“ (Krčméry 1955, 424).

Š. Krčméry v úvahe *Martin Kukučín* (1928) akoby charakterizoval seba: „V láske k slovenskému životu, k životu sedliackemu i k životu inteligencie, ktorá dýcha duchom literatúry slovenskej, bol Kukučín až náruživý. Triasol sa oň a pri obavách oň trpel až muky. Ale sa i rozradostil pri každom záblesku dobrej nádeje na rozvoj tohto života slovenského“ (Krčméry 1955, 227). Aj v Krčméryho tvorbe sa výrazne domestikoval patriarchálny spôsob života s prvkami úcty a sviatočnosti, ktorý mu symbolizoval slovenskosť so zatiaľ skrytým potenciálom, čistotou národného ducha a ľudskosťou (pozri záver básne *Sto jarí ešte!* zo zbierky

Piesne a balady, 1930, 24)). Bližšia mu bola kultúrna politika, rozvíjanie kultúrnych vzťahov a literatúry, ignoroval neproduktívne politizovanie. Podľa spomienok I. Kupca, ktorý sa s Krčmérym zblížil počas nitrianskeho pobytu (1936 – 1941), bol tak fixovaný na prvého prezidenta, že s jeho odchodom akoby zaniklo aj Československo. Jedinou oporou sa mu stal svet meditácií, v ktorom sa nenašlo miesto pre politiku, postupne ani pre umenie (Kupec 1992, 25).

LITERATÚRA:

- Čietek Ján: *Boľavý slovensko-umelecký problém*. w: *Národné noviny*, 1921, č. 161.
- Drug Štefan: *K vývinu vzťahov medzi Štefanom Krčmérym a davistami*. w: *Biografické štúdie* 29, Martin 2003.
- Gašpar Tido (Jozef): *Trvalé svetlá*. Bratislava, 1934.
- Holéniová Tekla: *Náčrt života Štefana Krčméryho*. [W:] *Biografické štúdie* 4. Zostavil Š. Valentovič, Martin 1973.
- Krčméry Hela: *Puknuté husle. Spomienky na Štefana Krčméryho* Liptovský Mikuláš 1995.
- Krčméry Štefan: *Ešte nie!* w: *Národné noviny*, 1919, č. 167.
- Krčméry Štefan: *Jozef Mánes a Andrej Sládkovič (Na 50-ročnú pamiatku ich smrti)*. w: *Slovenské pohľady*, 1922, č. 1.
- Krčméry Štefan: *Keď sa sloboda rodila...* Turčiansky Sv. Martin 1920.
- Krčméry Štefan: *Listy (Výber)*. Zostavili Maťovčík Augustín, Petřík Vladimír. Bratislava 1985.
- Krčméry Štefan: *O budúcej slovanskej politike*. w: *Slovenské pohľady*, 1922, č. 1.
- Krčméry Štefan: *Osvobodenie*. Turčiansky Sv. Martin 1932.
- Krčméry Štefan: *Oživotvorení Matice slovenskej*. w: *Národné noviny*, 1919, č. 179.
- Krčméry Štefan: *Piesne a balady*. Bratislava, Praha 1930.
- Krčméry Štefan: *Pozdrav odmlčaného básnika*. Liptovský Sv. Mikuláš 1944.
- Krčméry Štefan: *Zimná legenda*. Bratislava 1957.
- Krčméry Štefan: *Výber z diela I. (Básne, legendy, lyrická próza)*. Bratislava 1953.
- Krčméry Štefan: *Výber z diela IV. (O ľuďoch a knihách)*. Bratislava 1955.

- Kupec Ivan: *Môj Krčmery*. w: *Slovenské pohľady*, 1992, č. 12.
- Petřík Vladimír: *Hodnoty a podnety*. Bratislava 1980.
- Rázus Martin: *Zobrané spisy Martina Rázusa. Zväzok jedenásty. Kameň na medzi*. Turčiansky Sv. Martin 1943.